

De grauwe gans in de Krimpenerwaard, actuele aantalontwikkeling en prognose toekomst perspectief.

R.J.S. Terlouw & D. Buisman, oktober 2011.

Inleiding.

Omtrent ganzen is er de laatste jaren veel discussie. Ganzenliefhebbers en agrarisch ondernemers hebben verschillende zienswijze op de aantalontwikkeling van en de omgang met ganzen. Hoewel de discussie alle ganzensoorten raakt is de grauwe gans ongetwijfeld de meest bediscussieerde soort.

De discussie gaat met name over (vermeende) schade, waarbij verschillende soorten schade worden benoemd namelijk: luchtvaartveiligheid, recreatieve belangen in combinatie met volksgezondheid, schade aan agrarische percelen en natuurschade.

Gezien de lopende discussies die veelal worden gevoerd, of ganzen hier wel thuis horen en die in termen van veel of te veel worden beslecht lijkt het goed de feiten op een rij te zetten om de discussies op de juiste manier te kunnen voeren.

Vestiging en aantalontwikkeling.

De grauwe gans is van oorsprong de enige gans die als inheemse broedvogel wordt erkend. In de eerste helft van deze eeuw is de soort uit ons land verdwenen om vanaf de jaren vijftig terug te keren als broedvogel. Deze terugkeer wordt naar twee sporen terug gevoerd. Enerzijds is er sprake geweest van het uitzetten van grauwe ganzen in zuid-oost Friesland omstreeks 1965, hetgeen tot hervestiging heeft geleid. Anderzijds is met de grote inpolderingen van het IJsselmeer veel natuurlijk broedgebied ontstaan waarna spontane hervestiging van de soort is opgetreden.

In Zuid-Holland zijn in 1973 grauwe ganzen uitgezet bij de Scheelhoek. In 1976 is het eerste broedgeval voor Zuid-Holland in het Haringvliet gebied geconstateerd. Deze vestiging heeft vooral de kolonisatie van het zuidelijke deel van de provincie voor zijn rekening genomen. De noordelijke helft van de provincie is voornamelijk vanuit Flevoland en Utrecht gekoloniseerd. In de periode 1998 – 2000 wordt het aantal broedpaar grauwe gans voor de gehele provincie geschat op 1.421 paar (Voslamber, 2002). In 2004 wordt de broedpopulatie voor Zuid-Holland geschat op 3.850 paar (Van der Jeugd et al, 2006). In 2005 worden in Zuid-Holland bij een zo compleet mogelijke telling in opdracht van de provincie Zuid-Holland, minimaal 3.450 paren vastgesteld (Voslamber, 2005).

In de Krimpenerwaard zijn de eerste broedende grauwe ganzen in de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw vastgesteld. In 2000 werd het aantal broedpaar op meer dan 10 paar geschat. De vestiging kwam naar verwachting voort uit de koloniatielijn die in de jaren zeventig vanuit de Flevopolders naar het zuiden is gegaan. De gebieden rond Vinkeveen, Nieuwkoop en Reeuwijk hebben hierbij een belangrijke brugfunctie vervuld (dagboeken Terlouw). Binnen de terreinen van het Zuid-Hollands Landschap in de Krimpenerwaard werden in broedvogelinventarisaties verspreid over de jaren 2004 en 2005 minimaal 61 broedparen vastgesteld (dagboek Terlouw, 2005). Voslamber (2005) vermeldt voor 2005 op basis van een telling in opdracht voor de provincie Zuid-Holland een aantal van 26 broedpaar voor het gebied. Gezien de resultaten uit de broedvogelinventarisaties in de gebieden van het Zuid-Hollands Landschap moet dit als een ondertelling worden aangemerkt. Voor 2006 vermeldt de WBE-Krimpenerwaard op basis van een leden raadpleging een aantal van 108 broedparen voor het totale gebied (mond.med. WBE Krimpenerwaard). Ook dit wijst op een ondertelling door Voslamber in 2005.

Uitgaande van de telling van 2006 en een jaarlijkse exponentiële groei van 20% (Van der Jeugd et al, 2009) is het aantal broedpaar in de Krimpenerwaard voor 2009 te schatten op 186 paar. Waarnemingen van de WBE-Krimpenerwaard en het Zuid-Hollands Landschap komen voor 2009 beide uit op een aantalschatting van 150 – 200 paar (Lensink & de Fouw, 2009). Hetgeen hiermee goed overeenkomt. In 2011 is door Terlouw en Buisman een gebiedsdekkende inventarisatie van broedparen van de grauwe gans uitgevoerd in het gebied, waarbij 250 – 260 territoria zijn vastgesteld (zie ook tabel 2).

Samenvattend kunnen we aan de hand van bovenstaande de in tabel 1 opgenomen aantalontwikkeling van de grauwe gans voor de Krimpenerwaard reconstrueren.

jaar	aantal paar	bron
1998	minimaal 2	dagboeken Terlouw
2000	> 10	dagboeken Terlouw
2005	61 (alleen ZHL-gebieden)	ZHL-inventarisaties
2006	108	Ledenraadpleging WBE
2009	150 - 200	Lensink & De Fouw
2011	250 -260	Inv. Buisman & Terlouw

Tabel 1: Aantalontwikkeling Grauwe gans in de Krimpenerwaard.

Broedende grauwe ganzen in de Krimpenerwaard 2011.

In 2011 is getracht een totaal overzicht te verkrijgen voor het aantal broedpaar grauwe gans in de Krimpenerwaard. Per deelgebied werden de territoria geteld tijdens een tweetal quickscans in de tweede helft van maart door Terlouw en Buisman. In totaal is in de maand maart ruim 40 uur besteedt om deze aantallen te bepalen. Daarnaast zijn de resultaten gebruikt van de broedvogelinventarisaties die in opdracht van het Zuid-Hollands Landschap door SOVON zijn uitgevoerd in Berkenwoude, polder de Nesse en de Lekuiterswaarden (De Boer & Slaterus, 2011)

Polder Bilwijk noord	4	Loetbos	ng	Polder Benedenkerk	3
Bilwijk reservaat	3	Reservaat Oudeland	5	Polder Vlist westzijde	5
Reservaat Beijersche	18	Polder Schuwacht	2	Polder Stolwijk zuidoost	4
Polder Veerstablok	3	Paddenpad	6	Polder Stolwijk noord oost	2
Veerstablokboezem	2	Polder Beijersche zuid	6	Polder Koolwijk	4
Polder Middelblok	7	Reservaat Nespolder	3	Polder Benedenberg zuid	4
Middelblokboezem	8	Polder Bergambacht zuid	5	Polder Benedenkerk noord	ng
Stolwijkse boezem	10	Polder Bergambacht oost	2	Reservaat Koolwijk + EVZ	5
Polder Kattendijksblok	4	Polder Zuidbroek	4	Polder Berkenwoude zuid	3
De Nesse reservaat	18	Polder Kadijk oost	2	Reservaat Berkenwoude	35
Polder de Nesse noord	2	Commissarissenlanden	3	Reservaat Achterbroek zuid	3
Berkenwoudeboezem	14	Polder Fransekade oost	3	Reservaat Achterbroek noord	5
Polder Kromme geer noord	2	Polder Fransekade west	4	Achterbroek oost	9
Polder Kromme geer zuid	4	Polder Bergambacht no	4	Reservaat Den Hoek	8
Polder Zijde	1	Polder Bergambacht nw	7	Den Hoek west	2
Stormpoldervloedbos	0	De Zaag	3	Vissersplaat	13
Korte Zand	1	Buitenlanden Bergambacht	1	De Snakkert	1
Buitenlanden Ammerstol	2				

Tabel 2: Aantal territoria grauwe gans per deelgebied in maart 2011 (zie ook kaartbijlage 1).

Belangrijke concentraties van broedende grauwe ganzen zijn aangetroffen in de boezemlanden onder Gouderak, de Berkenwoudeboezem, polder Berkenwoude en polder Beijersche.

Naast een broedvogel inventarisatie is gezocht in literatuur en op waarnemingen sites naar de verspreiding van de grauwe gans in de Krimpenerwaard buiten het broedseizoen. Hierbij is het opmerkelijk dat slechts zeer versnipperde gegevens beschikbaar zijn. Naar verwachting valt aan de hand van de wintervogeltellingen die consequent door de leden van de Natuur- en vogelwerkgroep Krimpenerwaard worden uitgevoerd over de verspreiding in de periode oktober – maart ruim voldoende te zeggen. Echter de periode waarover de voornaamste discussies gaan betreft de zomerperiode, maart – oktober.

Van broedparen naar exemplaren.

Het totaal aantal grauwe ganzen dat in de zomermaanden in een gebied verblijft bestaat uit broedparen, eerstejaars vogels (juvenielen) en tweede- en derdejaars vogels (sub-adulten). Grauwe ganzen beginnen gemiddeld genomen pas na het derde levensjaar met broeden.

De zogenaamde zomerganzentellingen, die midden juli plaatsvinden in opdracht van de provincie Zuid-Holland en die onder coördinatie van het Centrum voor Landbouw en milieu door de WBE-Krimpenerwaard in samenwerking met het Zuid-Hollands Landschap worden uitgevoerd, geven een beeld van het aantal aanwezige exemplaren direct na afloop van het broedseizoen. In de periode 2007 – 2011 zijn de onderstaande aantallen overzomerende grauwe ganzen in de Krimpenerwaard geteld (Tolkamp en Guldenmond, div. jaren).

2007	2770
2008	2000
2009	2648
2010	Onbekend
2011	3824

Tabel 3: Aantallen getelde zomerganzen in juli in de Krimpenerwaard.

Bij paren grauwe ganzen zijn in de afgelopen vijf jaar gemiddeld 7 juvenielen per succesvol paar geteld in de maand mei. Medio oktober zijn gemiddeld 4 vliegvlugge juvenielen per paar in het gebied vastgesteld (dagboeken Terlouw). Uitgaande van deze gemiddelde reproductie van 4 juvenielen per paar is de deelfactor op de aanwezig zomerganzen in juli derhalve 14 vogels (2 oudervogels en 3 jaargangen (x4) vliegvlugge jongen). Hiermee kan het aantal exemplaren in de jaarlijkse zomerganzen telling worden vergeleken met het aantal broedpaar er van uitgaande dat er geen verplaatsingen plaatsvinden. Op basis van bovenstaande berekening kan het aantal zomerganzen in 2011 als volgt worden geprognosticeerd.

250 – 260	Broedparen
500 - 520	volwassen individuen
1.000 - 1.040	1 ^e jaars vogels
2.000 – 2.080	sub-adulte vogels (2 ^e & 3 ^e jaars vogels)

Tabel 4: Berekend aantal individuen grauwe gans per leeftijdscategorie in juli.

Dit levert voor 2011 een totaal geprognoseerd aantal op van 3.750 – 3.900 grauwe ganzen die normaal gesproken medio juli aanwezig zouden zijn. Het getelde aantal tijdens de zomerganzen telling van 2011 (Terlouw, 2011) ligt hier precies tussen in en komt met 3.824 exemplaren precies overeen.

Toekomstige ontwikkeling.

Interessant is de vraag of er iets valt te zeggen over de aantalontwikkeling in de toekomst. Om dit te onderzoeken is allereerst gekeken aan welke voorwaarden een gebied moet voldoen om de grauwe gans jaarrond te kunnen huisvesten. In diverse literatuurbronnen worden vier verschillende vormen van gebiedgebruik over het jaar genoemd die van belang zijn om een broedpopulatie grauwe gans te kunnen huisvesten. Het betreft het broedgebied (maart - mei), het opgroeigebied (april – eind juni), het ruigebied (juli) en de foerageergebieden in najaar en winter (september – maart).

Ad. 1]. Broedgebied

Navraag (Terlouw 2009) bij beheerders van graslanden en moerassige systemen in natuurgebieden elders in het land, het doornemen van inventarisatierapporten en avifauna's en berekenen van de dichtheden in de recente broedvogelrapporten uit de Krimpenerwaard geven het volgende gemiddelde beeld.

Open grasland	Gem. 3 pr/100 ha.
Grasland met verspreide bosjes en moerassige elementen	Gem. 7 pr/100 ha.
Moerasgebieden en boezemlanden ^{1]}	Gem. 30 pr/100 ha.

^{1]} Dichtheid sterk afhankelijk van verhouding oppervlakte moeras / randlengte moeras i.c.m. biotoop aangrenzen gebied.

Tabel 5 : gemiddeld aantal broedparen per biotooptype

Als we bovenstaande dichtheden vertalen naar de actuele situatie in de Krimpenerwaard op basis van een oppervlakte van circa 10.000 ha waarvan circa 9.000 ha onbebouwd geeft dit voor 2011 het volgende beeld:

- 7400 ha open grasland x 3 pr./100 ha → 222 pr.
- 1500 ha besloten grasland x 7 pr./100 ha → 105 pr.
- 100 ha moeras x 30 pr./100 ha → 30 pr.

→ Totaal een berekende populatieruimte in de Krimpenerwaard op basis van de broedhabitat van 357 paar. Hieruit zou de conclusie kunnen worden getrokken dat er nog ruimte is voor een groei van circa 100 broedparen in het gebied.

Ad. 2]. Opgroeigebied

De hoeveelheid geschikt broedgebied bepaalt echter niet alleen de draagkracht van een gebied voor het aantal broedpaar. Een belangrijke limiterende factor betreft de oppervlakte opgroeigebied die voor de broedparen met hun jongen beschikbaar is. Analyses van ouderparen met jongen in een aantal broedgebieden hebben geleerd dat een paar grauwe ganzen met jongen over ongeveer één hectare voedselrijk en relatief kort grasland in de periode april – juni moeten kunnen beschikken om de jongen ook daadwerkelijk vliegvlug te laten worden. Deze oppervlakte moet op relatief korte afstand van de broedplaatsen liggen en lopend of zwemmend bereikbaar zijn voor de vogels. In de situatie van de Krimpenerwaard is dit ruimschoots voorhanden en zal de hoeveelheid geschikt opgroeigebied derhalve niet limiterend zijn op de populatie omvang.

Ad. 3]. Ruigebied.

Een derde cruciale factor voor grauwe ganzen in hun jaarcyclus betreft de periode waarin de vleugelrui optreedt. In de regel vindt deze omstreeks de maand juli plaats, waarin gedurende een periode van 32- tot 36 dagen de vogels niet kunnen vliegen. In deze periode hebben grauwe ganzen behoefte aan rustige gebieden met voldoende voedsel en veel dekking om zich te verschuilen. Ze overleven op vetreserves die ze voorafgaande aan de rui hebben opgebouwd, op groene planten die ze in de moerasgebieden kunnen bemachtigen en op graslanden die direct grenzen aan de ruigebieden (Van Eerden et al, 1977). Moerasgebieden en kleine landschapselementen als bosjes, rietputten en boezemlanden zijn in dit stadium de meest gebruikte gebiedsdelen door de vogels.

Van Roomen et al (SOVON, 2005) berekende op basis van gegevens uit de Oostvaardersplassen dat voor de ruiperiode per grauwe gans 0,1 hectare moerasgebied beschikbaar moet zijn. Als we deze berekening volgen dan is in de actuele situatie ook het ruigebied niet limiterend voor grauwe ganzen in de Krimpenerwaard.

Ad. 4]. Wintervoedsel.

Om te beoordelen of de zomerpopulatie ganzen binnen het gebied voldoende grasland kan vinden om te overwinteren dient eerst te worden achterhaald welke oppervlakte grasland nodig is om een gans voldoende

voedsel te kunnen bieden. Studies van Voslamber (2006) naar de voedingswaarden en een gepresenteerde berekeningmethode door Ebbinge & van der Greft-Rossum (2004) geven aan dat één hectare grasland een draagkracht heeft voor 314 grauwe gans dagen.

Uitgaande van een winterhalfjaar dat 160 dagen telt en het model waarbij een broedpaar kan worden vertaald naar een zomerpopulatie door deze met de factor veertien (broedpaar 1e jaarsvogels en sub-adulten) te vermenigvuldigen kan een berekening worden gemaakt.

Bij de bovenstaande berekening waarbij met de actuele aantal schatting in de Krimpenerwaard (dit artikel) op basis van 255 broedpaar en een vermenigvuldigen met genoemde factor 14 komen we op 3.570 grauwe ganzen die in de situatie van 2011 gedurende de winterperiode van voedsel moeten worden voorzien.

Dit levert een totaal aantal van ruim 571.200 grauwe gans dagen per winterperiode. Delen we deze grauwe gans dagen door de berekende draagkracht van 314 grauwe gans dagen voor één hectare grasland, wordt uitgekomen op circa 1.820 hectare grasland dat nodig is om grauwe ganzen uit de actuele broedpopulatie op te vangen. Hoewel naast de broedpopulatie grauwe ganzen ook wintergasten van zowel grauwe gans als van andere ganzen in de Krimpenerwaard voorkomen lijkt de beschikbare oppervlakte foerageergebied in het winterhalfjaar ruim voldoende om de huidige broedpopulatie van voedsel te voorzien.

Voeren we deze berekening uit met als basis het berekende maximale aantal broedpaar op basis van de beschikbare broedbiotoop voor 357 paar dan is onderstaande berekening te maken.

$$357 (pr) \times 14 = 4.998 (exx) \times 160 (dgn) = 799.680 (gans\ dgn) : 314 (gans\ dgn/ha) = 2.547\ ha.$$

Ook deze oppervlakte grasland is ruimschoots aanwezig in de Krimpenerwaard en lijkt derhalve geen belemmering te vormen voor het aantal broedpaar grauwe gans in de Krimpenerwaard.

Op basis van bovenstaande analyse lijkt de stelling te verdedigen dat de maximale draagkracht voor broedparen grauwe ganzen in de Krimpenerwaard op dit moment wordt bepaald door de beschikbaarheid van broedgebieden. Het verdient echter aanbeveling om op basis van de aantallen in de winter aanwezige ganzen van alle soorten te samen de benodigde oppervlakte foerageergebied nogmaals te berekenen. Mogelijk kunnen de gegevens van de wintervogeltellingen in de Krimpenerwaard hierbij een goede input verzorgen.

Schade of vermeende schade.

Zoals in de inleiding al vermeld is er veel discussie over schade of vermeende schade door ganzen en de grauwe gans in het bijzonder. Deze schade discussie spits zich toe op een viertal onderwerpen. Opmerkelijk is dat er ook hier onduidelijkheden over bestaan. De onderbouwing van de schade is veelal flinterdun en hoewel de discussie al jaren speelt is er nog steeds weinig onderzoek naar gedaan. Naast onderbouwing van de schade is ook nog veel onduidelijk over het voorkomen (zowel m.b.t. verspreiding als aantallen) van grauwe ganzen in de maanden april tot en met september.

Onderstaand gaan we kort in op de aspecten die voor de Krimpenerwaard in verband met ganzenschade worden genoemd.

Luchtvaartveiligheid.

Luchtvaartveiligheid wordt momenteel niet als een risico voor het gebied benoemd (Lensink & De Fouw, 2009), anderzijds zijn delen van de Krimpenerwaard door de Rijksluchtvaartdienst aangewezen als officieel laagvlieg gebied en is het niet ondenkbaar dat dit in de toekomst tot discussies zal kunnen leiden.

Recreatieve belangen.

Met schade in relatie tot recreatieve belangen wordt voornamelijk gedacht aan het besmeuren van recreatie strandjes. Dit aspect zal slechts zeer beperkt van toepassing zijn in de Krimpenerwaard en zich met name concentreren op de stranden bij de Surfplas in Krimpen aan den IJssel. Tot dusverre zijn bij ons geen onoverkomelijke bezwaren bekend, maar het lijkt goed dit te blijven volgen en ervaringen vast te leggen.

Schade aan agrarische belangen.

Dat er bij de agrarische sector schade optreedt staat buiten discussie, echter in welke mate en of dit jaarrond optreedt blijft onvoldoende duidelijk. Naast daadwerkelijke schade hebben ganzen weinig draagvlak binnen de agrarische sector. Dit leidt er toe dat ook als er geen (noemenswaardige) schade optreedt de acceptatie van ganzen vrijwel nihil is.

Uit een globale verkenning lijkt schade zich te concentreren in de periode april – mei, maar blijft deze dan beperkt tot de directe omgeving van de broedgebieden. De grauwe ganzen lijken in deze periode vrij geconcentreerd voor te komen en zich weinig verspreid in het gebied op te houden. Ook aan de zogenaamde tweede- en derde snede gras treedt schade op. Daar de grauwe ganzen dan meer uitwaaiëren over het gebied en de aantallen als gevolg van de aanwezigheid van snel groeiende kuikens zijn toegenomen, treedt deze meer verspreid op en lijkt deze groter van omvang dan in de periode maart - april. Toch bestaat de indruk dat deze schade ook dan lokaal optreedt. Nader onderzoek hierna is zeker wenselijk.

In de overige maanden van het jaar is er meer discussie over de mate en locaties van schade. Hiernaar is vrijwel nog geen onderzoek gedaan. Over de (veronderstelde) schade in de periode november – februari

heerst mogelijk de grootste discussie, echter deze spitst zich voornamelijk toe op de winterganzen en wordt hier buiten beschouwing gelaten.

Schade aan natuur.

Bij schade aan natuur wordt voornamelijk gesproken over vraat aan jonge moerasontwikkeling en schade aan weidevogelgebieden. Mogelijk dat schade aan moerasontwikkeling een item kan worden als er wordt overgegaan tot grootschaliger natuurontwikkeling in het kader van het Veenweidenpact Krimpenerwaard. Anderzijds laat de ontwikkeling van helofytenfilter den Hoek in Lekkerkerk zien dat deze schade beperkt is. Na aanleg van het helofytenfilter werd duidelijk dat de moeras- en rietontwikkeling onmiskenbaar werd vertraagd door de aanwezigheid van (grauwe) ganzen. Anderzijds laat de recente ontwikkeling zien dat deze zeker niet duurzaam wordt gefrustreerd. De vegetatie ontwikkeld zich langzamer, maar dit lijkt geen enkel beletsel voor het geleidelijk dichtgroeien met moerasvegetaties in het gebied, integendeel er zijn zelfs aanwijzingen dat de vertraagde ontwikkeling uiteindelijk positievere effecten veroorzaken op de einddoelstelling dan wanneer het gebied (te) snel was vol gegroeid.

Schade aan weidevogelgebieden door (grauwe) ganzen is lokaal bekend uit Noord-Holland en Friesland. Hier worden dusdanig grote dichtheden aangetroffen dat het grasland te kort wordt begraasd voorafgaand aan het broedseizoen zodat het voor verschillende graslandbroeders ongeschikt is bij aanvang van de eileg. Hoewel ook dit aspect nog op tal van plaatsen nader wordt onderzocht zijn er aanwijzingen dat de grootste schade aan weidevogelgebieden niet door grauwe ganzen, maar door brand- en rotganzen wordt veroorzaakt. Deze soorten, met korte snavels, grazen korter en komen later tot broeden waardoor de graslanden tot aanzienlijk later in het voorjaar kort wordt afgegraasd.

In de Krimpenerwaard hebben wij om een eerste indruk over concurrentie tussen ganzen en weidevogels te verkrijgen een ronde door het gebied gemaakt in de tweede helft van april. Naar onze mening is schade aan weidevogelpopulaties door ganzen momenteel nergens in onze waard aan de orde. Gezien de gebiedsopbouw en het soort spectrum lijkt het ook onwaarschijnlijk dat deze vorm van schade in de toekomst een rol van betekenis zal gaan spelen in het onderhavige gebied. Landelijk zijn er een aantal locaties waar het tegenovergestelde wordt verondersteld en zijn er aanwijzingen dat begrazing door ganzen bijdraagt aan meer structuurrijke vegetaties en een geschiktere grashoogte voor weidevogels.

Tenslotte.

Dit artikel zal de discussie over ganzen en de grauwe gans in het bijzonder niet doen verstommen. Dit was ook zeker niet de reden tot het doen van deze studie en het schrijven van dit artikel. De huidige discussies worden naar onze mening echter vooral gevoerd op basis van beleving en emotie.

Hoeveel is veel en hoeveel is te veel?

Vragen die je niet kan beantwoorden als er geen zicht is op de gerealiseerde aantalontwikkeling en geen prognose is hoe deze aantallen zich verder zullen kunnen gaan ontwikkelen.

Met het onderhavige artikel hebben wij getracht de aantalontwikkeling van de grauwe gans in afgelopen twintig jaar in de Krimpenerwaard te reconstrueren. Daarnaast is een prognose gegeven hoe de toekomstige aantalontwikkeling er uit zal kunnen zien en wat de berekende draagkracht van het gebied voor de soort is. Ook is globaal gekeken naar wat mogelijke schadeaspecten zijn en wat hier van bekend is uit het gebied. De wens is dat dit artikel er toe bijdraagt dat de onvermijdelijke discussies die nog komen gaan op meer zakelijk argumenten worden voortgezet en dat de beschikbare gegevens en nog openstaande vragen duidelijker in beeld zijn gekomen.

Naast duidelijkheid en een eensgezind beeld over de aantallen zal ook bij de kwalificering "te veel" moeten worden aangegeven waarom er te veel zijn. Uit bovenstaande wordt echter duidelijk dat de verspreiding met name in de zomermaanden nog onvoldoende in beeld is gebracht. Komen ze echt altijd en overal voor in schadegevend aantal. De vraag waaruit de schade bestaat en hoe groot deze is in absolute zin, zijn ook vragen die nog niet zijn beantwoord. Kortom de discussie zal voortgaan en er zal nog veel moeten worden verduidelijkt. Vogelaars kunnen hieraan een bijdrage leveren door waarnemingen van groepen ganzen in met name de periode maart – september steeds in te voeren op waarneming.nl.